

प्रश्नोत्तरे ५८-५९

ॐ श्री साईराम

प्रश्नोत्तरांच्या सत्रात तुमचे स्वागत असो. आपल्यासमोर दोन प्रश्न चर्चेसाठी आहेत, त्यापैकी एक हा असा आहे. प्रश्नकर्ता अगदी विश्वासाह रीतीने प्रश्न विचारित आहे.

मला संस्कृत येत नाही. मी कोणत्याही पवित्र ग्रंथांचे उतारे देऊ शकत नाही. मला वेद म्हणता येत नाहीत, मला अलंकारिक भाषा वापरता येत नाही. मी आत्मविश्वास गमावतो आहे असे मला वाटते. मला वाटते की जर माझ्याजवळ काही शिष्यवृत्ती नाही, माझ्याजवळ व्यक्त होण्यासाठी आवश्यक शब्दसंचय नाही, तर मी आध्यात्मिक प्रगती करू शकणार नाही. यासाठी मी काय करावे? यातून कसे बाहेर पडावे.

खूप चांगला प्रश्न. मी प्रश्न चांगला आहे असे म्हणालो कारण कित्येक परदेशी नित्य-नियमाने प्रशांती निलयमला भेट देत असतात, तसेच जेव्हा मी परदेशी जातो, तेव्हा बहुतेक जण हाच प्रश्न विचारतात. आम्हाला संस्कृत बोलता येत नाही, कळत नाही. आम्ही काय करावे?

याला माझे उत्तर असे आहे. भगवान म्हणतात, भाषा केवळ एकच आहे, हृदयाची भाषा. त्यामुळे ती संस्कृतही नाही अथवा इंग्रजीपण नाही. तुमच्या हृदयाच्या गाभाऱ्यातून येणारी कोणतीही भाषा ही प्रार्थना असते. म्हणूनच संस्कृत येत नाही म्हणून स्वतःला कमी लेखून नका. याचा अर्थ असा नाही की मी तुम्हाला निराश अथवा संस्कृत भाषा शिकण्यापासून परावृत्त करित नाही. बिल्कुल नाही. तुम्ही वेद शिकून पठण केलेत तर उत्तम, कारण कित्येक लोक शिकत आहेत.

जसे की मी पूर्वी सांगितले होते की जपानच्या ३०० भक्तांनी भगवानाच्या समोर वेदपठण केले. अमेरिकेमधील कित्येक भक्तांनी निश्चयाने वेद शिकून पठण केले आहे. यात काहीच गैर नाही, परंतु मला असे म्हणायचे आहे की, ज्यांना येत नाही, जे शिकू शकत नाहीत, ज्यांना म्हणायला कठीण जाते, त्यांनी चिंता करू नये असे मला वाटते. तुम्ही इंग्रजीत प्रार्थना करा, परमेश्वराला कळेल. त्याला सर्व भाषा येतात. तो असे म्हणत नाही की संस्कृतमध्येच प्रार्थना करा. तो असे कदापि म्हणणार नाही.

श्री रामकृष्ण परमहंसांनी एक उदाहरण दिले. मूल रडते तेव्हा आईला कळते ते का रडत आहे. आई जरी दूर कुठेतरी घरकामात व्यस्त असली तरी बाळाच्या रडण्याला ती प्रतिसाद देते. का? ती हृदयाची भाषा आहे. ते काही वक्तृत्व अथवा बोलण्याचे कसब नव्हे. ती केवळ हृदयाची भाषा, जी एक आई जाणते.

म्हणूनच, परमेश्वर दिव्य माता तुमचे भाषेवरील प्रभूत्व पहात नाही, तर हृदयाच्या गाभाऱ्यातून केलेली प्रार्थना जाणते. कारण बहुतेक लोक अशी भाषा वापरतात जी त्यांनासुद्धा कळत नाही. मला त्यांची कीव येते. ठीक आहे... त्यांना ते ठीक वाटते, त्यांना ते करू दे. तथापि आध्यात्मिक भावनेत अलंकारिक भाषा अथवा भाषेची श्रीमंती असणे गरजेचे नाही.

आपण अगदी अंतःकरणपूर्वक प्रार्थना करूया. का? कारण शब्द हे समाजात व्यक्त होण्यासाठी, बाजारात, शाळेत, ऑफिसमध्ये आपल्या व्यवसायात संपर्कासाठी वापरले जातात. आपल्याला मनमोकळेपणाने व्यक्त होण्यासाठी शब्दांची गरज आहे. अचूक शब्दांची गरज असते.

आपल्याला माहित आहे की आपण बोलण्यापूर्वी प्रथम विचार करतो. काहीजण विचार न करता बोलतात आणि त्यामुळे सर्वासमोर हास्यास्पद ठरतात. माणसाने विचार करून नंतर अर्थपूर्ण, योग्य तेच बोलावे, नुसतेच विचार न करता बोलू नये. म्हणजेच तुमचे भाव व्यक्त होण्यापूर्वी विचार असावा आणि हा विचार मनातून येतो. मन विचार करते. म्हणजेच मन जे विचार करते आणि विचार जे शब्दांत व्यक्त होतात, हे समाजात भौतिक गोष्टींसाठी अत्यंत आवश्यक आहे.

तथापि, आध्यात्मिक क्षेत्रात, हे पूर्णपणे वेगळे आहे. तुमच्यासोबत इतर कोणी असेल तर तुम्हाला बोलावे लागते, भावना व्यक्त कराव्या लागतात. परंतु तुम्ही जेव्हा एकटे असता, तुम्ही प्रार्थनेला बसता, तुम्हाला ध्यान करायचे असते, तेव्हा शब्दांची जराही आवश्यकता नसते. उलट, शब्दांचा गोंगाट वाटतो, तुम्हाला बोलायचे नसते.

ध्यानात तुम्ही एकांतात असता... म्हणूनच आध्यात्मिक क्षेत्रात अथवा साधनेत, शब्दांची आवश्यकता नसते. शिष्यवृत्त्यांची गरज नसते, भाषेला महत्त्व नाही. हृदयातून येणारा ध्यास, कळकळीला महत्त्व आहे हे तुम्ही समजून घ्या आणि दुसरी गोष्ट अशी की तुम्ही अंतरात्म्यात डोकावता, तेव्हा तुम्ही एकटेच असता, तुम्ही कोणाशी बोलत नसता. जसे एखादे शास्त्रीय काम करताना, तुम्हाला तर्कशास्त्राची गरज असते आणि तुम्ही प्रत्यक्ष वस्तूवर काम करता जे व्यक्त करायला तुम्हाला भाषा लागते.

परंतु, ध्यानात तुम्ही अंतर्मुख होऊन परमेश्वराजवळ जाता, तिथे शब्दांची गरज भासत नाही आणि मुख्य म्हणजे अशा वेळी मन रिक्त असायला हवे. मन रिक्त असले तर विचारमंथनाचा प्रश्नच येत नाही. विचारच नसतील तर आपण काय व्यक्त करणार? म्हणूनच, मनोलय अतिशय आवश्यक आहे आणि तुम्हाला शब्दांची गरजच भासणार नाही. ध्यानात तुम्ही परमेश्वराजवळ जाता आणि तिथे शांतता हेच माध्यम असते.

तसेच, या मार्गात तुम्ही तुमच्या गुरूचे अथवा परमेश्वराचे ऐकता, त्यामुळे तुम्हाला शब्द लागत नाहीत. ऐकत असलेल्या प्रत्येक शब्दावर तुम्ही ध्यान करता. तुम्हाला ते नीट ऐकून त्याचे मनन करावे लागते. त्यामुळे शब्द हे बाह्य जगत झाले, निःशब्द स्थिती ही अंतर्मुखता. त्यामुळे आता याची बिल्कुल चिंता करू नका.

आणि भगवान असेही म्हणालेत की काही लोकांना त्यांच्या शिक्षणाचा विशेषतः संस्कृतच्या अभ्यासाचा गर्व असतो.

एखादा वेदशास्त्रामध्ये अगदी पारंगत असेल, त्याला उत्तम शब्दोच्चार्याची देणगी असेल तसेच अलंकारिक भाषेत बोलण्याची, वक्तृत्वाची उत्तम कला अवगत असेल तुमचे संस्कृत भाषेवर प्रभुत्व आहे आणि वेदपठणही करता, तुमचे उच्चारही चांगले आहे आणि तुमच्याकडे चांगल्या गुणांची कमतरता असेल, चारित्र्य नसेल, तर हे सर्व व्यर्थ. हे कसण्यायोग्य नसलेली ती नापिक जमीन आहे असे भगवान म्हणतात. एकदा ते असेही म्हणाले की तुम्ही अचूक वेदपठण करू शकता, त्याचा मनापासून अभ्यास करू शकता. तुम्ही काव्यरचना कराल, चांगले कवी अथवा संगीतकारही असाल. तुम्ही तुमच्या अधोगतीला कारण व्हाल. यापेक्षा तुम्हाला आणखी कोणत्या शब्दात सांगू.

त्यामुळे या काव्यात भगवानांनी स्पष्टपणे म्हटले आहे की जर तुमच्याकडे निर्मळ हृदय नसेल वेदोच्चारण, वेदपठण तसेच काव्यरचना अथवा गद्यलिखाण करणे... इत्यादी व्यर्थ आहे.

म्हणूनच, तुम्हाला संस्कृत येत नाही किंवा पवित्र ग्रंथ, पुराणे वाचता येत नाहीत यांची खंत मनात बाळगू नका. आपल्या मनाला अंतर्मुख बनवणे, अनासक्त बनवणे आणि आपल्यामधील परमात्म्याच्या सत्यतेची अनुभूती घेणे हे सर्वात महत्वाचे आहे. सर्वांचे मनःपूर्वक आभार.

आता मी दुसऱ्या प्रश्नाकडे वळतो. काही लोक त्यांना अनेक समस्या असूनही आनंदी असतात, तर काही जण त्यांच्याकडे सर्व सुविधा असतानाही दुःखी असतात असे का?

दररोजच्या समस्या असूनही काही त्यात आनंदी असतात आणि इकडे काहीजण ऐश्वर्यात असतात. मुले, अधिकार इ. सर्व असूनही चिडतात, दुःखी असतात. असे का? सदा आनंदी किंवा सदा दुःखी असण्याचे कारण काय? माझ्यासमोर हा प्रश्न ठेवला गेला.

मला असे सांगावेसे वाटते की आनंदी राहणे अथवा दुःखी राहणे, हा तुमचा पर्याय आहे. तुम्ही म्हणाल हे कसे बरे? ठीक आहे. काळ्या ढगाला रुपेची किनार असते. तुम्ही अडचणीत असलात तरी कुठेतरी आशेचा किरण असतो, आनंदाचे आश्वासन नक्कीच असते.

तुम्ही समस्यांच्या गर्तेत असलात तरी ही एक सुखाची अशा असते. म्हणूनच काही लोक समस्यांमध्ये खोल बुडालेले असतानाही आनंदी राहू शकतात, दुःखातही आनंद शोधतात. तथापि, हे नेहमी शक्य असते का?

आपल्यासमोर महाभारतामधील कुंतीचे उदाहरण आहे. कुंतीचे श्रीकृष्णास प्रार्थना केली की ही संकटे आम्हाला पुन्हा पुन्हा दे आम्ही अरण्यात असूनही तू आमच्यासमोर उभा राहतोस आणि आमच्यावर कृपा करतोस. अजून आम्हाला काय हवे? म्हणून मी विनंतीपूर्वक सांगते की हा काळ आम्हाला कोणालाही क्लेशकारक नाही. कुंतीने जर इतक्या संकटात आनंदी राहून दाखवले तर आपल्यासमोर आनंदाचा शोध घेण्यासाठी किती सुंदर उदाहरण आहे.

मग तुम्ही कधीही, कुठेही, कोणत्याही परिस्थितीत आनंदी राहू शकाल, कारण तुम्ही आनंद शोधता. सोपे उदाहरण देतो. एक आई प्रसूतीवेदना सोसते. कारण ती बाळाला जन्म देणार असते. एक विद्यार्थी खूप अभ्यास करतो, रात्र रात्र जागून मेहनत करतो. का? परीक्षेत उत्तम यश मिळवण्यासाठी. जीवनाच्या प्रत्येक आव्हानात, प्रत्येक परिस्थितीमध्ये आपण आनंदाचा विचार करायला हवा, की होय, यातून मी बाहेर पडलो तर मी जास्त आनंदी होईन, अशी आपली विचारधारणा असायला हवी.

त्यामुळे संकटामध्ये बुडालेले असतानाही काही लोक का आनंदी राहू शकतात? कारण अगदी गंभीर अवस्थेत अथवा मोठ्या संकटातसुद्धा ते आनंदी राहाण्याचे काहीतरी कारण शोधतील आणि म्हणूनच ते सदासर्वदा आनंदी राहू शकतात, हे आपण समजून घ्यायला हवे. मग काही लोक दुःखी असतात कारण ते दुःखाच्या शोधात असतात. होय. अगदी सर्व सुखसोयी, सुविधा, चैनी असतानाही का? याचे कारण असे की, पूर्णपणे असंतोष, असमाधान. त्यांची आत्मसमाधानी वृत्तीच नाही. त्यांच्या गरजेला पुरेसे, खरे तर त्याहीपेक्षा जास्त त्यांच्याजवळ आहे. ते दुःखी आहेत कारण त्यांच्या शेजाऱ्यांजवळ त्यांच्यापेक्षा जास्त आहे. निरर्थक! निरर्थक! म्हणूनच केवळ असंतोष हे सततच्या दुःखी असण्याचे कारण आहे.

आणि दुसरे असे की, सुखात लोळत असतानाही ते दुःख शोधत राहतात. त्यांच्याकडे आनंदी राहण्याचे प्रत्येक कारण असूनही ते क्षुल्लक गोष्टीने दुःखी होतात. ते असे आहे की, एक माणूस खूप सुंदर घर बांधतो. अतिशय सुंदर! जर मी म्हणालो की, “ते अगदी बघण्यासारखे आहे आणि अचानकपणे तुम्ही म्हणाल, “त्या कोपऱ्यात जर माझ्या पसंतीनुसार बनले तर जास्त चांगले झाले असते.”

ज्यात तुम्ही समाधानी नाहीत, त्याच्या तुम्ही शोधात का राहता? त्याच्या मागे का लागता? याचा अर्थ तुम्ही असंतोषाचा पाठपुरावा करीत आहात, दुःखाच्या मागे जात आहात, जे तुम्हाला नेहेमी दुःखी ठेवते. तुमच्या दुःखाला तुम्ही कारणीभूत आहात, परिस्थिती नव्हे. कारण प्रत्येक परिस्थितीत कणभर आनंद असतो, आनंदाची झलक, एखादा किरण असतो, याबद्दल जराही शंका नाही.

म्हणून काही जण आनंदी असतात कारण ते अगदी कठीण परिस्थितीत आणि आव्हानांमध्येही आनंद मिळवतात. ते क्षणोक्षणी, सर्वत्र आनंदाचा मागोवा घेतात आणि अतिशय सुखी होतात. काही जण दुःखी का असतात? कारण ते दुःखाचा पाठपुरावा करतात, अगदी संपूर्ण आनंदातही कोण त्यांना मदत करू शकतो? ती त्यांची पसंती आहे.

पण आपण एक निष्कर्ष काढू शकतो की आनंदी राहणे अथवा दुःखी हे आपल्या हातात आहे, ती आपली पसंती असते. परंतु, कधी कधी आपण दुसऱ्याला जबाबदार धरतो. हे चूक आहे. याचा अर्थ तुम्ही स्वातंत्र्य गमावलेत. तुम्हाला पर्याय दिला असताना त्याचा तुम्ही उपयोग का केला नाहीत? दुसऱ्याला का दोष देता? अशाप्रकारे तुमच्या दुःखाचे इतरांच्या माथ्यावर खापर मारून तुम्ही दुःखी राहता.

असे म्हणतात की आनंदी राहण्यासाठीही असे काहीतरी असते. निवड तुम्हाला करायची असते. होय! तुम्हाला काटे आवडत नाहीत आणि ते टोचतात म्हणून तुम्ही तक्रार करत राहिलात तर त्याला कोण काय करणार? परंतु त्याच काट्यांवरील गुलाब पुष्प पहा! ते फूल तुम्हाला किती आनंद देते. काटे वेदनादायी असतील, तुम्हाला ते खटकत असतील. तथापि, त्यावरील गुलाब तुम्हाला आनंदी ठेवतात.

म्हणूनच, मित्रांनो स्वर्ग की नरक ही तुमची निर्मिती आहे, इतकंच! कारण तुम्ही स्वर्गाचे नरक अथवा नरकाचे स्वर्ग बनवू शकता. आपण हेही विचारात घ्यायला हवे की आपण दुःखात असताना दुःख दुसऱ्याजवळ व्यक्त केले तर आपण इतरांनाही दुःखी करतो. आपले दुःख इतरांसोबत वाटून घेतो. ते द्विगुणित होऊन सर्वांमध्ये दुःख प्रसारित होते. असे कदापि करू नका. तुम्ही आनंदी असाल तेव्हा तुमचा आनंद इतरांसोबत वाटून घ्या, त्याने इतर सर्व खूप आनंदी होतील.

त्यामुळे असे समजा की, परमेश्वराने आपल्याला हे जीवन उपभोगण्यास दिले आहे, तेव्हा आनंदी रहा आणि इतरांसोबत आनंद वाटून घ्या. आपण नेहेमी आनंद वाटून घेतला पाहिजे. आपण नेहेमी आनंदाचा पाठपुरावा करावयास हवा कारण आपण त्या आनंदाचे स्रोत आहोत. तुम्ही आनंदात आहात आणि आनंदाकडे परत जाणार आहात.

स्वामी एकदा म्हणाले, 'आनंद'. 'आनंद' हा संस्कृत शब्द आहे. स्वामी म्हणाले, 'आ' म्हणजे आत्मा. तुम्ही शाश्वततेचे, अमरत्वाचे पुत्र आहात. तुम्ही अमृतत्वाचे पुत्र आहात. अमृतत्वाचे पुत्र असताना असे रडत बसण्यात काही अर्थ आहे का? तुमचे स्वतःचे आयुष्य दुःखी करायचे आणि त्याचबरोबर आजूबाजूस सर्वांना तितकेच दुःखी करायचे.

म्हणूनच आपले जीवन योग्य दिशेला वळवण्याची, आध्यात्मिकतेकडे वळण्याची वेळ आली आहे. मी तर म्हणेन की लोक भगवानांचे प्रवचन ऐकताना किती आनंदी असतात! त्यांना कितीही समस्या असोत. भक्त भजन म्हणताना तेसुद्धा तितकेच आनंदी होतात. का बरे? तुम्ही परमेश्वराचा विचार करता, त्याचे गुणगान गाता, त्याची मधुर वाणी ऐकता, जेव्हा त्याच्या दिव्यत्वाविषयी चर्चा करता, तेव्हा तुम्ही आनंदात असता कारण तुम्ही तुमच्या हृदयाच्या समीप असता, दिव्यत्वाच्याजवळ असता. याचाच अर्थ असा की परमेश्वर म्हणजेच आनंद. आनंद हाच परमेश्वर. आनंदात जगा.

म्हणूनच, मित्रहो, दुःखाच्या शोधात कधीही राहू नका. विसरून जा. बाबा म्हणाले, दुःखाच्या क्षणात, विचार केलात की तुमचे दुःख निम्म्याने कमी होईल. याउलट जर तुम्ही तुमच्या दुःखाला कवटाळून बसलात, तर तुमचे दुःख वाढतच जाईल.

म्हणून, भगवान श्री सत्यसाईबाबंचे भक्त म्हणून आणि याहीपेक्षा आध्यात्मिक म्हणून, आपण सर्वांनी आनंदी राहूया. आनंदात राहूया. आपण जिथे आहोत, तिथे हा आनंद प्रसारित करूया.

साईराम धन्यवाद.